

PRACTICI DE ECONOMIE SOCIALĂ ÎN RÂNDUL COPIILOR OCROTIȚI ÎN COMPLEXUL DE SERVICII SOCIALE PENTRU COPII TÂRGU FRUMOS, JUDEȚUL IAȘI

Niculina Karacsony^[1]

Rezumat

În sistemul de protecție specială copiii și tinerii ocrotiți realizează în cadrul activităților de dezvoltare a abilităților de viață independentă și terapii ocupaționale obiecte decorative ambientale și accesorii vestimentare foarte apreciate la expozițiile organizate în cadrul unor evenimente culturale – artistice locale. Implicarea beneficiarilor în activitățile de creație, producție, valorificare și reinvestirea bugetului obținut are drept scop creșterea stimei de sine, creșterea spiritului de echipă și disciplină a muncii, respect față de norme și valori sociale, motivație pentru studii și aprecierea veniturilor obținute prin muncă, practic, mai multe șanse de integrare socială. O astfel de practică este prezentă și în rândul copiilor și tinerilor ocrotiți în Complexul de Servicii Sociale Târgu Frumos din județul Iași.

Cuvinte cheie: *protecție specială, beneficiari, deprinderi de viață independentă, dezvoltare personală, terapie ocupațională*

Protecția specială a copilului reprezintă ansamblul măsurilor, prestațiilor și serviciilor destinate îngrijirii și dezvoltării copilului lipsit, temporar sau definitiv, de ocrotirea părinților săi sau celui care, în vederea protejării intereselor sale, nu poate fi lăsat în grija acestora (art. 50 din Legea 272/2004^[2]). În România, în conformitate cu legislația specifică domeniului de asistență socială, funcțiile serviciului public de asistență socială de la nivelul județului sunt preluate și asigurate de către direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului, care reprezintă

^[1] Doctorand, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Director general adjunct, Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Iași; e-mail: nkaracsony@yahoo.com.

^[2] Legea 272 din 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 557 din 23 iunie 2004.

instituții publice cu personalitate juridică, înființate în subordinea consiliilor județene. În scopul asigurării protecției speciale a copilului separat temporar sau definitiv de părinții săi, în subordinea direcțiilor se organizează și funcționează, în regim de componente funcționale ale acestora fără personalitate juridică, servicii de zi, servicii de tip familial și servicii de tip rezidențial (art. 107 și art. 110 din Legea 272/2004).

Complexul de Servicii Sociale pentru Copii Târgu Frumos funcționează ca serviciu public specializat, fără personalitate juridică în cadrul Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Iași. Acesta este finanțat în totalitate din bugetul Consiliului Județean Iași. Misiunea serviciului este asigurarea accesului copiilor, pe o perioadă determinată, la găzduire, îngrijire, supraveghere, reabilitare, educație și pregătire în vederea reintegrării sau integrării familiale și integrării/includerii sociale. Serviciul menționat anterior oferă, conform acreditării^[1], următoarele servicii sociale:

- Asistență socio-psiho-educativă, îngrijire și recuperare atât pentru copiii cu nevoi sociale, cât și pentru copiii și tinerii cu cerințe educaționale speciale prin intermediul serviciului rezidențial (SR) desfășurat în două corpuri de clădire, cu o capacitate totală de 240 locuri (80 și respectiv 160 locuri);
- Asistență și suport pentru asigurarea dreptului la educație a copiilor și tinerilor cu cerințe educaționale speciale din comunitățile rurale învecinate prin intermediul centrului de zi cu o capacitate de 50 locuri;
- Asistență socio-psiho-educativă, îngrijire și recuperare pentru copii și tineri cu grave tulburări comportamentale prin intermediul modulului de reabilitare comportamentală (MRC) care are o capacitate de 30 de locuri;

[1] Începând cu 5 ianuarie 2005 furnizorii de servicii sociale pot solicita acreditare în conformitate cu prevederile art. 11 alin. 4 și 6 din Ordonanța Guvernului nr. 68/2003 privind serviciile sociale, publicat în Monitorul Oficial nr. 619 din 30 august 2003, modificat și completat prin Legea nr. 515 din 28 noiembrie 2003 și art. 3 alin. 1 din Hotărârea Guvernului nr. 1024/2004 privind aprobarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor Ordonanței Guvernului nr. 68/2003 privind serviciile sociale, precum și a Metodologiei de acreditare a furnizorilor de servicii sociale, publicat în Monitorul Oficial nr. 682 din 29 iulie 2004.

- Asistență socio-psiho-educativă, îngrijire, recuperare, supraveghere și reabilitare pentru copiii care săvârșesc fapte penale și nu răspund penal prin intermediul serviciului rezidențial specializat pentru copilul care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal (S.R.S.C.D.), înființat conform Hotărârii de Guvern nr. 1439/2004^[1], care are o capacitate de 24 locuri.

Mediile de proveniență ale beneficiarilor sunt caracterizate de:

- Educație scăzută și anturaj necorespunzător (apartenență la o subcultură deviantă);
- Mediu socio-material și locativ pauper, fără condiții de igienă și securizare (medii de proveniență dominate de dezavantaje socio-economice: sărăcie, marginalizare, șomaj sau surse minime spre inexistente de venituri, părinți divorțați sau decedați, decăzuți din drepturi, părinți care au executat sau execută o măsură privativă de libertate etc.);
- Inadaptarea socială provenită din exacerbarea sentimentului de insecuritate, pe care minorul căută să-l suprime prin schimbarea frecventă a domiciliului, vagabondaj;
- Familii dominate de subcultură, de conflicte, care nu acceptă și nu respectă legile sociale; părinții nu își asumă responsabilitățile parentale, atribuie vina în totalitate mediului exterior, încurajează abandonul școlar, exploatarea prin muncă, minciuna, agresivitatea, infracționalitatea;
- Copii din sistemul de protecție specială care nu au reușit să se integreze în măsurile de protecție speciale inițiale, practic proveniți din alte măsuri de protecție: plasament în regim de asistență maternală sau instituționalizați în alte centre de plasament din subordinea D.G.A.S.P.C. Iași.

Majoritatea beneficiarilor serviciilor rezidențiale și centrelor de zi sunt copii, în cazul cărora, din motive neimputabile părinților, s-a impus intervenția statului pentru garantarea dreptului lor la educație prin asigurarea accesul acestora la învățământul special.

[1] Hotărârea nr. 1439/2004 privind serviciile specializate destinate copilului care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 872 din 24.09.2004.

În mod particular, în cadrul modulului de reabilitare comportamentală și a serviciului rezidențial pentru copiii care săvârșesc fapte penale și nu răspund penal beneficiarii sunt din categoria copiilor și tinerilor care, din cauza unor mari carențe educative, a lipsei de supraveghere corespunzătoare și a unor modele negative de socializare în familie, prezintă devieri comportamentale cu impact negativ atât asupra propriei lor persoane, cât și asupra „câmpului social” care-i înconjoară.

Protecția specială a acestor beneficiari vizează asigurarea și respectarea tuturor drepturilor de care, în mod normal, ar trebui să se bucure copiii: dreptul la educație, la sănătate, la îngrijire și supraveghere, la exprimarea propriilor opinii, la demnitate și respectarea vieții intime, la religie, la odihnă și timp liber, la informare, la păstrarea unor relații directe cu persoanele față de care au dezvoltat relații de atașament (relații care să nu afecteze integritatea psihoemoțională și morală a copilului), la hrană, la echipare, la dezvoltarea deprinderilor de viață independentă și la protecție împotriva violenței, abuzurilor și oricăror forme de exploatare.

Având în vedere specificul grupului țintă pe care-l deservește, asigurarea nevoilor educaționale, emoționale și de socializare a copiilor din cadrul CSS Târgu Frumos necesită abilități și tehnici de lucru speciale pe care trebuie să le posede diversele categorii de personal care-i deservească: asistenții sociali, psihopedagogii, psihologii, educatorii, instructorii animatori, supraveghetorii, asistenții medicali, îngrijitorii, bucătarii, personalul de întreținere și paza. Toate activitățile și terapiile specifice desfășurate în cadrul centrului vizează crearea unui climat securizat, protectiv, participativ și motivant care să conducă beneficiarii la revizuirea propriilor valori și credințe de natură etico-morală și dobândirea unor abilitați, deprinderi și competențe necesare depășirii dificultăților de natură socio-psiho-educatională cu care se confruntă. Astfel, obiectivele intervențiilor de specialitate vizează:

- Creșterea gradului de cunoaștere și autocunoaștere;
- Dezvoltarea cognitivă în raport cu potențialul intelectual;
- Stimularea comunicării și reconstrucția relațiilor interpersonale;
- Dezvoltarea unor relații directe, pozitive cu familia și alte persoane față de care au dezvoltat relații de atașament;
- Stimularea creativității și a exprimării libere;

- Valorizarea modelelor pozitive;
- Dezvoltarea deprinderilor de viață independentă.

Indicatorii la care se raportează evaluarea periodică a progreselor realizate de beneficiari sunt: onestitatea, demnitatea, disciplina și capacitatea de autocontrol, achizițiile cognitive, capacitatea de comunicare și conduita, respectul față de sine și valorile sociale, capacitatea de identificare și definire a modelelor pozitive, responsabilitatea și atitudinea față de școală, muncă și sarcini trasate.

Asigurarea unor intervenții coerente, susținute și eficiente presupune implicarea activă a beneficiarilor și stabilirea unor sisteme de evaluare a gradului de satisfacție a acestora și a progresului realizat pe scara valorilor sociale. Dacă din punct de vedere al achizițiilor cognitiv-educăționale măsurarea progreselor obținute se poate realiza prin intermediul performanțelor școlare, iar evoluția conduitei intra- și extra-instituțională - prin note și calificative acordate periodic atât de educatori, cât și de cadrele didactice, capacitatea beneficiarilor de integrare în comunitate la momentul încetării măsurii de protecție și creșterea potențialului lor de evitare a riscului de marginalizare și implicit de excluziune socială presupune o bună dezvoltare a unor abilitați tehnice și psihosociale care să le permită să desfășoare o viață socială normală, fără acompaniere sau asistență din partea serviciilor sociale practic, o viață independentă.

Pregătirea pentru o viață independentă se formează pe parcursul socializării copilului și adolescentului, instalându-se treptat și contribuind la formarea unei personalități adaptate din punct de vedere social și cultural. Această pregătire începe imediat după acomodarea copilului în centru și presupune o abordare diferențiată raportată la vârsta copilului și bagajele de cunoștințe cu care el se prezintă inițial în centru. De regulă, sintagma „dezvoltarea deprinderilor de viață independentă” face trimitere către mai multe domenii precum:

- Deprinderi de viață zilnică (realizarea meniului, asigurarea cumpărăturilor);
- Deprinderi privind gestiunea locuinței și folosirea resurselor comunitare (transportul și resursele comunitare);

- deprinderi privind managementul banilor (noțiuni despre bani, economii, plan de venituri și cheltuieli, buget personal, abilități de consumator);
- deprinderi privitoare la îngrijirea personală (igienă personală, stil de viață sănătos, comportament sexual adecvat);
- deprinderi vizând dezvoltarea socială (dezvoltare personală, conștiință culturală, comunicare, relații sociale);
- deprinderi pentru integrarea profesională: îi ajută pe tineri să își finalizeze programele educaționale și să urmeze o carieră conform interesului lor. Acest domeniu include deprinderi privind planificarea carierei, angajare, luarea deciziilor și pregătire prin studiu.

Plecând de la faptul că pregătirea pentru viață independentă este o formă particulară de educație nonformală, participativă și dezvoltare personală coroborată cu nevoia de creștere a stimei de sine în rândul beneficiarilor și necesitatea asigurării unui sistem de recompense pentru unele progrese de etapă, personalul centrului, în ultimii ani, folosește tehnici specifice terapiei ocupaționale și dezvoltării personale, dezvoltând tot mai mult ideea de economie socială aplicată grupurilor vulnerabile.

Printre miniproiectele dezvoltate la nivelul centrului de plasament exemplificăm cele în care:

- Beneficiarii măsurilor de protecție specială, ocrotiți în centru rezidențial pentru finalizarea studiilor de pregătire profesională în învățământul special pentru meseria de zugrav au efectuat lucrări de reparații și reamenajare a propriilor spații de locuit. Materialele necesare au fost asigurate din magazia centrului de ocrotire, iar coordonarea lucrărilor a fost asigurată de instructorii de educație - cadre didactice din unitatea de învățământ în care sunt elevi. Aceste activități au fost dezvoltate în parteneriat public-public și au adus beneficii celor trei părți implicate: tinerii au obținut competențele necesare pentru domeniul în care se pregătesc să profeseze, școala a desfășurat lucrările practice impuse de programa școlară gratuită, în spații care nu au presupus cheltuieli suplimentare pentru accesare, iar centrul

- de ocrotire și-a asigurat igienizarea spațiilor de locuit a beneficiarilor fără costuri ce vizează manopera acestor lucrări;
- Beneficiarii modulului de reabilitare comportamentală și cei ai serviciului rezidențial specializat pentru copilul care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal au dezvoltat activități de gospodărire și cultivare a grădinilor aflate în proximitatea imediată a celor două servicii menționate anterior. Produsele agricole obținute sunt depozitate în magaziile centrului și sunt folosite fie în cantina unității de ocrotire pentru diversificarea și îmbogățirea alimentației copiilor ocrotiți, fie sunt distribuite la cerere beneficiarilor celor două tipuri de servicii în vederea preparării de salate sau alte rețete simple, pe pavilioane sub directa îndrumare a educatorilor. În anul 2013 au fost recoltate cantități semnificative de ceapă, dovlecei, morcovi, roșii, pătrunjel, mărar, varză, ardei și vinete. Beneficiile acestor activități au fost în favoarea ambelor părți: copiii și tinerii implicați au învățat tehnici corecte de cultivare a legumelor pentru consum propriu și o serie de rețete simple de preparare a acestora, iar personalul centrului a reușit să disciplineze anumite comportamente deviate, să stimuleze simțul responsabilității și utilității și creșterea motivației pentru muncă prin activități de terapie ocupațională;
 - Beneficiarii tuturor serviciilor sociale care formează complexul de servicii sunt implicați în cadrul celor patru ateliere de creație: origami^[1], gastronomie, pictură și tâmplărie. Tehnicile folosite în aceste ateliere sunt: modelarea, finisarea, plierea hârtiei și împletiturile artisanale. În aceste ateliere se confecționează, sub atenta și profesionista îndrumare a educatorilor și instructorilor animatori, următoarele: felicitări specifice fiecărui sezon, căsuțe din chibrituri, mărtișoare și coșulețe din pastă de zahăr,

^[1] Artă tradițională japoneză care pornește de la plierea unui pătrat de hârtie pentru a reprezenta elemente din mediul înconjurător sau personaje imaginare. A luat naștere în Orientul Îndepărtat, fiind la început o ocupație a membrilor curților imperiale. Cu timpul a devenit un instrument de educație și terapie. Folosită în scop pedagogic, pentru educarea copiilor, origami le dezvoltă autodisciplina, ordinea și echilibrul interior, imaginația, creativitatea. În Japonia, Italia, Germania ș.a., origami este materie de studiu în școli.

oameni de zăpadă din pahare de plastic, nuferi și vase din lingurițe de plastic, măhuri pentru frunze uscate din sticle de plastic, ouă din hârtie colorată sau pictate, cizmulițe, coronițe și flori din diverse materiale (spre exemplu: pănuși de porumb, ațe de mohair, sfoară, mărgelile, hârtie colorată, paiete, canafas, pânză de sac, materiale vechi precum cearșafuri, feșe de pernă și draperii); tablouri, picturi pe sticlă, suporturi de carton, brățări, șireturi împletite, suporturi pentru ghivecele de flori; boluri și vase specifice zilelor recoltei, sporul casei (se utilizează boboțe de zahăr, cafea, griș, făină diverse sortimente de semințe, fructe de pădure, boabe de porumb, fasole etc.). Toate acestea sunt obiecte deosebit de frumoase, ecologice, realizate manual sunt foarte apreciate atât de copii, cât și de persoane care doresc să le achiziționeze. La atelierul de tâmplărie, în prezența și sub supravegherea susținută a instructorului, copiii și tinerii realizează rame, suporturi, ornamente decorative atât pentru interiorul locuinței, cât și pentru grădină. Aceste obiecte decorative vizează prin tematica lor atât specificul sărbătorilor pascale sau a celor de iarnă, cât și cultura noastră tradițională. Ele sunt inspirate din poveștile care ne-au încântat copilăria, sunt apreciate la expoziții și asigură funcționalitatea atelierelor de creație.

Beneficiile obținute în urma realizării tuturor obiectelor enumerate mai sus se reflectă în mai multe planuri:

- Se reciclează diverse tipuri de materiale plastice;
- Se asigură stimularea creativității și dezvoltarea unor abilități practice;
- Se asigură o supraveghere controlată a conduitei copiilor;
- Se înregistrează o creștere a sentimentului de responsabilitate și utilitate publică în rândul copiilor și tinerilor care au un istoric delincvențional;
- Crește motivația de a respecta munca și educația;
- Cresc șansele de integrare socială la momentul încetării măsurii de protecție specială;
- Se asigură o percepție pozitivă a membrilor comunității față de beneficiarii ocrotiți și scad riscurile excluziunii sociale;

- Unitatea de ocrotire întreține o relație de colaborare cu ceilalți actori sociali din comunitate cărora le dăruiește sub titlu de suvenir unele produse realizate de copiii;
- Ca formă de recompensare a beneficiarilor, centrul a folosit parte din resursele financiare obținute pentru organizarea unor excursii cu caracter educativ și organizarea unor competiții cu premii în cadrul centrului;
- Funcționarea activităților în cadrul atelierelor se asigură prin reinvestirea profitului în achiziționarea materialelor necesare.

În final, ar fi important să subliniez faptul că toate activitățile descrise ca fiind din sfera terapiilor ocupaționale dar care urmăresc a prinde conturul unor proiecte de economie socială s-au desfășurat și se desfășoară într-un cadru informal, cu acordul și disponibilitatea beneficiarilor, fără a le aduce atingere sănătății și timpului alocat pentru educația formală.

Obținerea unor fonduri în urma valorificării produselor realizate și consultarea opiniei beneficiarilor cu privire la alocarea acestora conduce la crearea sentimentului de cooperare și încredere între părți, iar consolidarea încrederii beneficiarilor în personalul instituției de ocrotire reprezintă temelia care stă la baza recuperării lor din punct de vedere social.

Bibliografie

1. Balahur, D. (2001). Protecția drepturilor copilului ca principiu al asistentei sociale, All Beck, București.
2. Dumitrana, M. (1998). Copilul instituționalizat, Editura Didactică și Pedagogică, București.
3. Moscovici, S. (1998). Psihologia relațiilor cu ceilalți, Editura Polirom, Iași.
4. Stănescu, S., Luca, C., & Rusu, O. (2012). Reglementări cu impact comunitar și național asupra domeniului economiei sociale. *Revista de Economie Socială Nr.2(2012)Vol.II*. Editura Hamangiu, Iași, pp. 3-23.
5. Legea 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului cu modificările și completările ulterioare.

6. Hotărârea nr. 1439/2004 privind serviciile specializate destinate copilului care a săvârșit o faptă penală și nu răspunde penal.

7. Ordin 14/2007 pentru aprobarea Standardelor minime obligatorii privind Serviciul pentru dezvoltarea deprinderilor de viață independentă și a ghidului metodologic de implementare a acestor standarde.

8. Ordin 21/2004 pentru aprobarea standardelor minime obligatorii privind serviciile pentru protecția copilului de tip rezidențial.